laienemine Tammemõisa väljale ei jäta oma kaasmõju muidugi avaldamata. Kingsepa- ja rätsepa-töös on sellevastu märgatav suhtelise töörohkuse vähenemine. Esimese käsitöö-liigi tugevaiks võistlejaiks on viimseil aastail asutatud mehaanilised saapavabrikud, kuna viimaste arv on Venemaalt optantidena pärale jõudnud tööjõudude läbi tublisti suurenenud. Paremas seisukorras on väike-rauatööstus, väike kivi- ja muldadetööstus ning kangrud jt., kelle tööd tarvitavad ka linna külastavad maa-asulate elanikud.

Väike- ja kesk-suurtööstuse ulatust ettevõtete ja tööliste arvu järele võrreldult selgitab järgmisel lehek. olev tabel, koostatud 1923. a. detsembrikuu andmeil.

Tööliste arvu resp. tööstuse suuruse poolest on, nagu juba varemalt korra mainitud, metallitööstus esimesel kohal. Teisel kohal järgneb trüki-, kolmandal toidu- ja maitseainete, neljandal puu- ja viiendal nahatööstus. Ühtlasi moodustavad need viis tööstuseharu kolm neljandikku (täpsamalt 76.7 %) tervest Tartu tööstusest ja on ta iseloomustajaks. Märgitav oleks veel, et 75.5 % kesk- ja suurtööstusi ühes 79.5 % kesk- ja suurtööstuse tööliste üldarvust kuulub loendatud viide tööstusliiki. Üldiselt on väiketööstusi arvuliselt kolm (3.1) korda rohkem kui kesk- ja suurtööstusi, tööliste arvult aga vastupidi — kesk- ja suurtööstus 3.5 korda ulatuslikum väiketööstusest. Võrreldes väike- ja kesk- ning suurtööstuse eriharusid näeme, et trükitööstuses on ettevõtteid mõlemais kategoorias peaaegu ühepalju (19 : 18 = 1.1), tööliste arv aga on kesk- ja suurtööstuses üldistatult 9 korda (9.1) suurem kui väiketööstuses. Sama lugu kordub keemiatööstuses, kus vastavad suhted on 0.8 ja 4.8. Sootuks vastupidine vahekord tuleb ilmsiks tekstiil- ja riidetööstuses, kus on väiketööstusi ligikaudu 9 korda (täpsamalt 8.7) rohkem kui suur- ja kesktööstusi ning väiketööstuse tööliste arv ülekaalus. See tunnistab, et Tartu riidetööstus on valdavamalt väiketööstus.

Kaubandus ja kaubandusline liikimine. Tartu tööstusolusid käsitelles selgus, missugusel ulatusel määrab natuurprodutsentne tagamaa kultuurprodutsentse linna teotsemist tööstuse alal. Ent sellega ei piirdu linna ja maa suhtlemine. Nende kahe erineva, teineteist täiendava iseloomuga ala vahel kujuneb loomulikult väärtuste vahetamine, kaubandusline liikimine ja kaubanduslised suhted. Nii asuvad mais- ja veeteid koondava asendiga Tartu linnas siis mitte üksi puhtlinnalise, s. o. kohaliku tähtsusega kaubanduslised ettevõtted, vaid ka ladud ja ärid, mis ostukohtadeks otsesele tagamaale, aga ka Lõuna-Eesti vähemais linnades ning alevites asuvaile jällemüüjaile. Et linnalisel kaubandusel on arvestada tagamaa tarvitamist, näitab juba võrdlemisi suur kaupluste arv, kuna iga 27.2 linnaelaniku kohta tuleb üks kauplus (1922. a. andmed).

Liikimine maanteil. Suurimat elavust sellesse suhtlemisse toovad laadad (224. joon.) ja pühade-eelsed hoo-ajad, mil maalasi erikordselt palju linna voorib. Kuid ka tavalisel turupäeval on linna ja otsese tagamaa suhted tähtsalt arvestatavad. Ülevaatliku pildi Tartu ja ta otsese tagamaa igapäevasest kaubanduslisest suhtlemisest pakuvad